

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta tělesné výchovy a sportu
Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

**BUDOVÁNÍ NÁRODNÍCH ORGANIZACÍ YMCA
V ČESKOSLOVENSKU A POLSKU A JEJICH PŘÍNOS
ROZVOJI TĚLESNÉ KULTURY V LETECH 1918 – 1939**

**NATIONAL YMCA GROUPS IN CZECHOSLOVAKIA
AND POLAND – THEIR ESTABLISHMENT AND
SUCCESSFUL DEVELOPMENT OF PHYSICAL
CULTURE DURING THE PERIOD
FROM 1918 TO 1939**

(Autoreferát dizertační práce)

Autor: Mgr. Tomáš Tlustý
Školitel: Prof. PhDr. Marek Waic, CSc.
Konzultant: Doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc.

Praha, 2016

Abstrakt

Dizertační práce pojednává o historii jedné, i když ne výlučně tělovýchovné organizace, která měla velký význam pro rozvoj tělesné kultury v meziválečném Československu a Polsku. YMCA vznikla v Anglii, ale velkého rozkvětu dosáhla především ve Spojených státech amerických. Během první světové války se s její činností seznámili českoslovenští a polští vojáci, které po skončení války doprovázeli členové tohoto mezinárodního sdružení domů. Na žádost tamních vojenských a politických špiček pak vyslala americká YMCA do nově vzniklého Československa a obnoveného Polska své sekretáře, kteří zde pomáhali se zakládáním prvních místních sdružení. Především jejich prostřednictvím sem začaly pronikat nové sporty, které zde byly prakticky neznámé. Mimo to se organizace YMCA zasloužila jak v Československu, tak i v Polsku o výstavbu nových tělovýchovných zařízení, zlepšení tréninkových metod a celkovou výchovu mládeže prostřednictvím sportu. V řadě sportovních odvětví si místní sdružení YMCA a jejich členové udrželi v meziválečném období zcela mimořádné postavení a pronikli i mezi československou a polskou špičku. Kromě toho přispěla organizace YMCA v Československu a Polsku k založení tradice trvalých letních táborů. Činnost obou národních sdružení však byla narušena druhou světovou válkou. Ze stejného důvodu se zde YMCA dostala do problémů i v 50. letech, kdy se chopili moci v Československu a Polsku komunisté. V 90. letech sice obě národní sdružení mohla obnovit svou činnost, ale na své tradice a mimořádné postavení z meziválečného období se jim již nepodařilo navázat.

Klíčová slova: YMCA; meziválečné období; Československo a Polsko; tělesná výchova a sport; funkcionáři

Abstract

The dissertation looks at the history of one physical education organisation which was of great significance to the development of physical culture in inter-war Czechoslovakia and Poland, despite this not being its only activity. The YMCA came into being in England but it particularly flourished in the United States of America. During the First World War, Czechoslovak and Polish soldiers were given a taste of their activity, being accompanied home by members of this international association after the war had ended. Following requests from military and political leaders of the time, the American YMCA sent its secretaries to the newly established Czechoslovakia and renewed Poland to help establish the first local associations. It was particularly due to them that new practically unknown sports, were introduced to the region. In addition, in both Czechoslovakia and Poland, the YMCA also took responsibility for having new physical education facilities built, improving training methods and generally enhancing young people through sport. During the inter-war years, local YMCA groups and their members performed exceptionally well in a number of sporting disciplines and ranked among the top Czechoslovak and Polish athletes. Furthermore, the YMCA contributed to establishing the tradition of permanent summer camps. However, the activity of both national associations was interrupted by the Second World War. For the same reason, the YMCA got into trouble in the fifties, when the Communists gained power in Czechoslovakia and Poland. Both national associations were able to renew their activity in the nineties, but they did not manage to carry on in their traditions and exceptional achievements of the inter-war years.

Keywords: YMCA; interwar period; Czechoslovakia and Poland, physical education and sport; officials

Obsah

1	Úvod	5
2	Cíl, úkoly a předmět práce	7
3	Použité metody	9
4	Rozbor pramenů a literatury	11
4.1	Archivní fondy a sbírky	11
4.2	Periodika	13
4.3	Tištěné prameny	16
4.4	Literatura	18
4.5	Internet	22
5	Závěr	24
6	Výběrový seznam pramenů a literatury	31

1 Úvod

Tato dizertační práce pojednává o historii jedné organizace, která měla velký význam pro rozvoj tělesné výchovy a sportu v zemích střední Evropy, a to především v meziválečném období. YMCA (Young Men's Christian Association – Křesťanské sdružení mladých mužů) je v první řadě organizací sdružující mladé lidi křesťanského vyznání. Její program však nebyl omezen pouze na víru, ale orientoval se na širší výchovu členstva.

V některých zemích, a ze střeoevropského regionu mezi ně patřilo především Československo, pak tvořil původní křesťanský program více méně pouze vnější rámec tohoto celosvětového sdružení. Naopak v katolickém Polsku měl velký význam také její duchovní program, který však není předmětem této práce.

Organizace YMCA vznikla v roce 1844 v Anglii, odkud se začala rychle šířit do dalších zemí světa. K jejímu velkému rozkvětu došlo především ve Spojených státech amerických, kde tělesná výchova a sport dosáhly v rámci této mezinárodní organizace svého vrcholu. V jejich tělovýchovných zařízeních mj. došlo ke vzniku nových, dnes již velice populárních sportů. A právě tyto sporty začaly po první světové válce prostřednictvím YMCA pronikat do střeoevropského regionu. Zejména u basketbalu a volejbalu, které zde dnes patří k nejvíce rozšířeným sportům, jsou zásluhy YMCA o jejich průnik do Československa a Polska zcela nesporné.

Během první světové války, a to už i v období, kdy byly Spojené státy americké stále neutrální zemí, působilo na evropských bojištích a v zajateckých táborech mnoho příslušníků americké YMCA. Ti se starali o vojáky a válečné zajatce, kterým nabízeli nejrůznější možnosti trávení volného času, mezi které patřila i tělesná výchova a sport. Touto cestou se americká YMCA seznámila s vojáky a zajatci nejrůznějších národností, z nichž některé po skončení války doprovázela domů do jejich vlasti, kde taktéž postupně začala rozvíjet svůj program. Podle toho vypadaly i první kroky sdružení YMCA v nově vzniklém Československu a

obnoveném Polsku. YMCA zde nejprve pracovala pro armádu a až později tuto službu opustila a začala se věnovat práci pro civilní obyvatelstvo.

Po vzniku samostatného Československa a obnovení Polska došlo také k modernizaci obou systémů tělesné kultury. Ty začaly být velice výrazně ovlivňovány rostoucí popularitou sportu a také novými vlivy, které do středoevropského regionu začaly pronikat především z anglosaských zemí. Systém tělesné kultury začal být ovlivňován např. skautingem a woodcraftem. Nemalý vliv mělo i sdružení YMCA.

V organizaci YMCA se tělesná výchova příliš neuchytila. Skupiny, ve kterých byl předcvičující a kde se konala pořadová, průpravná či nejrůznější gymnastická cvičení, byly spíše výjimkou. V YMCA naprosto dominoval sport jakožto aktivita provozovaná podle určitých pravidel a zvyklostí, jejíž výsledky jsou navíc měřitelné nebo porovnatelné s jinými provozovateli téhož sportovního odvětví.

Dizertační práce se primárně zabývá tělovýchovnou a sportovní činností organizace YMCA v meziválečném Československu a Polsku. Důvodem je, že YMCA dosáhla největšího „boomu“ právě v této době. V průběhu druhé světové války zde byla totiž její činnost násilně přerušena. Po skončení války došlo sice k obnovení organizace YMCA, ale další přerušení činnosti následovalo velice záhy, a to kvůli komunistickému režimu, kterému se organizace podporovaná ze Spojených států amerických rozhodně nelíbila. Činnost organizace YMCA tak byla znemožněna prakticky až do 90. let. Sdružení YMCA se pak již nikdy nepodařilo na své tradice zcela navázat.

2 Cíl, úkoly a předmět práce

Cílem práce je komplexně zpracovat historii tělesné výchovy a sportu v organizaci YMCA v meziválečném Československu a porovnat ji s vývojem tělesné výchovy a sportu v polské YMCA. Dizertační práce se nezabývá ostatními částmi programu této organizace. Stranou tedy zůstala její vzdělávací a duchovní činnost.

Plnění hlavního cíle dizertační práce bylo rozděleno do několika dílčích úkolů, které na sebe systematicky navazují v závislosti na čase.

1. Provést krátký exkurz k roku 1844, kdy byla YMCA v Londýně Georgem Williamsem založena.
2. Zachytit způsob, jakým se sdružení YMCA začalo z Londýna šířit do světa, jeho počáteční činnost ve Spojených státech amerických, odkud se následně po první světové válce rozšířilo do „vítězných států” střední Evropy.
3. Nastínit počáteční kroky organizace YMCA v meziválečném Československu a Polsku, a to až po její odpoutání se od tanních armád.
4. Zpracovat a porovnat historii tělesné výchovy a sportu v jednotlivých československých a polských místních sdruženích v meziválečném období.
5. Zanalyzovat táborovou činnost československé a polské YMCA.
6. Zmapovat vývoj organizace YMCA v obou zkoumaných zemích od počátku druhé světové války do současnosti.

Z věcného hlediska se předmět práce zabývá především tělovýchovnou a sportovní činností organizace YMCA.

Z hlediska časového je předmět práce zaměřen na období od konce první do začátku druhé světové války. Určité pasáže však tento rámec překračují a zabývají se historií organizace YMCA od jejího vzniku v roce 1844 do konce první světové války a od počátku druhé světové války do současnosti.

Z územního hlediska se předmět práce zabývá především Československem a Polskem. I tento rámec byl v několika kapitolách překročen, a to především z toho

důvodu, aby bylo jasné, že YMCA se snažila svůj program šířit nejen do Evropy, ale také např. do Severní a Jižní Ameriky či Asie.

3 Použité metody

Metodologický přístup k dizertační práci byl založen především na analýze dokumentů v archivních fondech, tištěných pramenech vydávaných organizací YMCA, dobovém tisku a literatuře. Základem pro řešení bylo získání co nejrozsáhlejšího souboru relevantních historických reálií, informací a faktů.

Užité metody práce byly samozřejmě hodně závislé na získaných materiálech, jejichž kvalita, množství a věcnost ovlivnily jejich výběr. Celá dizertační práce byla zpracována několika historickými metodami.

Jedna ze základních metod zde užitých je metoda komparativní. Pomocí této klasické metody historického výzkumu je zde porovnán způsob, jakým YMCA do nově vzniklého Československa a obnoveného Polska přišla, její první kroky zde, budovatelská činnost v obou zemích, její rozšíření v rámci obou republik či oblíbené sporty a úspěchy těch, kteří je pěstovali. Rovněž je zde porovnána např. volejbalová a basketbalová výkonnost nejlepších místních sdružení v obou zemích či velikost jejich členské základny.

V rámci komparace nebyly opomenuty ani letní tábory obou národních sdružení. Je zde částečně porovnán jejich počet, vybavení a doba, kdy byly budovány.

Druhá velice významná metoda, která byla v práci užita, je metoda sondy. Vzhledem k velikosti a počtu jednotlivých místních sdružení by detailní popsání všech zahrnovalo obrovské množství údajů. Z tohoto důvodu byla vybrána pouze čtyři reprezentativní sdružení z československé i polské YMCA.

Hlavní otázkou zde bylo vybrání správného reprezentativního vzorku. Téměř veškerá budovatelská činnost sdružení YMCA se v Československu odehrála v první polovině meziválečného období. Kvůli financování byla také výstavba jednotlivých místních sdružení rozdělena na tzv. tři hlavní etapy.

V Československu však vznikla taktéž sdružení, která určitým způsobem stála mimo tento budovatelský program, a peníze na výstavbu byly sháněny např. z darů či členských příspěvků. Stavění a financování budov a jejich zařízení lze tedy v Československu rozdělit do čtyř skupin. Z každé z nich tedy muselo být

vybráno jedno reprezentativní sdružení tak, aby ve vybraném vzorku byla zastoupena každá skupina. Z Československa tak byla zvolena za zástupce organizace YMCA místní sdružení v Praze, Bratislavě, Banské Bystrici a Českých Budějovicích.

Větším problémem však bylo vybrat reprezentativní polská sdružení. Polská YMCA ve stavbě budov za československou dosti zaostávala. Absence sportovního zázemí vedla zřejmě k tomu, že se tělovýchovný a sportovní program většiny polských sdružení pravděpodobně odehrával především mezi členstvem. To, že většina polských sdružení s ostatními týmy nesoutěžila, vedlo také k tomu, že jejich činnost nebyla pro tisk dosti zajímavá, a tudíž se o ní nezachovaly téměř žádné zprávy.

Z polské YMCA tudíž byla zvolena čtyři sdružení, která se stala jejími centry v meziválečném období, vybuodovala vlastní budovy a zanechala o sobě rozsáhlejší zprávy. Tato sdružení se nacházela v Krakově, Varšavě, Lodži a Gdyni. Zde je tedy nutno přiznat, že bohužel nebylo z čeho vybírat.

Sledované události probíhaly na mnoha místech v téže době. K jejich zachycení tedy bylo využito synchronního přístupu k historickému vývoji. V tomto případě bylo ovšem vhodné kombinovat synchronní přístup s přístupem diachronním, pomocí kterého byl popsán vývoj událostí, které se odehrály na jednom místě v závislosti na čase.

Způsob, jakým byly historické skutečnosti sledovány a zachycovány, se v zásadě shoduje s progresivní metodou, neboť události byly popisovány tak, jak po sobě následovaly, a to od doby starší k době novější.

4 Rozbor pramenů a literatury

Vzhledem k převážně analytickému charakteru práce bylo třeba věnovat velkou pozornost zpracování archivních fondů, regionálních periodik, tištěných pramenů a literatury. Velkým problémem, který se při tvorbě této práce vyskytl, ale který byl u dokumentů předpokládán, byla značná nerovnoměrnost a nevyváženost výskytu jednotlivých tematických okruhů v archivních fondech, periodikách, pramenech, literatuře a na internetu, a to jak z hlediska časového, tak věcného.

Organizace YMCA byla založena v polovině 19. století. Její program byl od roku vzniku do současnosti značně změněn. Původní čistě náboženský rámec byl rozšířen o složku vzdělávací a tělovýchovnou. Z tohoto důvodu se tedy většina informací o ní týká jiného tematického okruhu, který není předmětem této studie.

4.1 Archivní fondy a sbírky

Dalo by se předpokládat, že v *Národním archivu*¹ v Praze lze získat poměrně velké množství materiálů k tomuto tématu, ale opak je pravdou. Fond YMCA *Národního archivu* v Praze obsahuje informace velmi různého charakteru, ale málo z nich se týká tělesné výchovy a sportu. Celý fond je sice řazen do věcných celků, ale orientace v nich je poměrně komplikovaná.

Archiv YMCA v České republice,² umístěný v jejím ústředí v Praze, představuje velmi široký a různorodý soubor písemností a fotografií. V tomto ne zcela profesionálně vedeném archivu je shromážděno velké množství ročenek, zpráv nebo almanachů z letních táborů YMCA. Nezanedbatelná je též korespondence mezi jednotlivými členy této organizace a státními orgány. Archiv však není příliš systematicky utříděn. Přesto z něj bylo čerpáno velké množství důležitých informací.

¹Národní archiv. Fond YMCA. Kartony 1-7.

²Archiv YMCA v České republice.

Další z archivů, který při zpracování této problematiky nemohl být opomenut, byl *Vojenský historický archiv*. Vzhledem k tomu, že YMCA přišla do Československa spolu s vracejícími se legionáři a zásluhu na jejím příchodu sem měl i tehdejší prezident T. G. Masaryk, lze najít některé informace týkající se příchodu organizace YMCA do Československa, jí spravovaných vojenských domovů, činnosti v armádě a počátků práce mezi civilním obyvatelstvem ve fondech Ministerstvo národní obrany – presidium³ a Vojenská kancelář presidenta republiky.⁴

Archiwum Narodowe w Krakowie obsahuje archivní fond Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska Y.M.C.A., Ognisko Krakowskie 1925 – 1938. Celý tento archiv je rozdělen mezi dvě budovy („Brama I” a „Brama II”).⁵ Tyto dvě budovy nejsou vzájemně propojené a každá z nich vlastní pouze svůj katalog se soupisem fondů. Ty však závratné množství informací o tělesné výchově a sportu v organizaci YMCA rovněž neobsahují.

Další z krakovských archivů, který při zpracování této dizertační práce nemohl být opomenut, je *Archiwum Ogniska Krakowskiego Polskiej YMCA*.⁶ Dalo by se předpokládat, že zde bude uloženo velké množství materiálů. Ty zde také původně uloženy byly, neboť toto místní sdružení věnovalo určitý finanční obnos jednomu ze svých členů, který všechny dokumenty, které se v budově nacházely a které pamětníci tomuto sdružení věnovali, sesbíral, setřídil a uložil. Bohužel pak ale došlo kvůli úspoře místa k jejich spálení jedním z tamních pracovníků. Přesto se stal tento archiv významným zdrojem informací a fotografií, neboť se v něm stále nachází několik tištěných pramenů, které byly ve sledovaném období vydány. Většinou se však jedná o fotokopie.

³Vojenský historický archiv, Fond Ministerstvo národní obrany – presidium, roč. 1918 – 1923, Kartony 28 a 264.

Vojenský historický archiv, Fond Ministerstvo národní obrany – presidium, roč. 1930, Kartony 451, 569 a 651.

⁴Vojenský historický archiv, Fond Vojenská kancelář presidenta republiky, Kartony 19-21, 47 a 50.

⁵Archiwum Narodowe w Krakowie, Fond Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska Y.M.C.A., Ognisko Krakowskie 1925 – 1938, Sign. STGRK 228.

⁶Archiwum Ogniska Krakowskiego Polskiej YMCA.

Kromě toho byly v této dizertační práci použity materiály ze dvou osobních archivů, které vlastní členové předválečné a poválečné polské YMCA. Prvním je *Osobní archiv Dr. Stanisława Czarnieckiego*,⁷ který bohužel již dříve velkou část svého archivu věnoval místnímu sdružení v Krakově, které pak tyto materiály spálilo. Přesto on sám, jako pamětník, sepsal řadu informací o krakovské YMCA v meziválečném období a stále vlastní spoustu fotografií z letních táborů z této doby. Zanedbatelné nejsou ani jeho diplomy, pohlednice, legitimace, členské knihy a tištěné prameny vydané organizací YMCA v Polsku.

Další z osobních archivů, ze kterých byly užívány informace při tvorbě této dizertační práce, je *Osobní archiv Zbyszka Lecha*.⁸ Ten však není zdaleka tak rozsáhlý jako předešlý zmiňovaný. Obsahuje několik zajímavých fotografií, dobovou korespondenci či sepsané vlastníkovy vzpomínky na letní tábory sdružení YMCA po druhé světové válce. Z nich je zde rovněž uloženo několik diplomů.

Poslední z archivů, ze kterého byly významnějším způsobem čerpány informace pro tuto dizertační práci, je *Kautz Family YMCA Archives*,⁹ který sídlí v americké Minnesotě. Tento archiv má velké množství fotografií a materiálů, které jsou pro potřeby vyhledávání a řešení autorských práv umístěné na webových stránkách.

4.2 Periodika

Vzhledem k tomu, že archivní fondy zdaleka neobsahovaly takové množství materiálů, které by bylo pro tvorbu této práce dostatečné, bylo třeba obrátit pozornost na nejrůznější periodika vydávaná nejen ve sledovaném období, ale i v současnosti. Z hlediska rozsahu byla právě periodika největším zdrojem informací pro tuto práci.

⁷Osobní archiv Dr. Stanisława Czarnieckiego.

⁸Osobní archiv Zbyszka Lecha.

⁹Kautz Family YMCA Archives.

Každoroční přehled nejdůležitějších informací z československého sportovního prostředí v meziválečném období lze vyčíst z *Almanachu sportu a tělesné výchovy*.¹⁰

Nezanedbatelným zdrojem informací byly týdeníky *Sport*¹¹ a *STAR*.¹² V jejich mnoha číslech lze najít velké množství informací o sportovních akcích, výsledky jednotlivých zápasů, turnajové tabulky a pasáže popisující historii vybraných sportovních klubů.

Z periodik, které v Československu vydávala organizace YMCA, je třeba zmínit *Měsíční zpravodaj sdružení YMCA v Č. Budějovicích*.¹³ Tento měsíčník přinášel informace o dění v tomto místním sdružení, kde byl sport velice preferovanou částí programu. Texty jsou zde často doplněny fotografiemi.

Velký význam pro zjišťování faktů měl pro dizertační práci také *Táborový zpravodaj YMCA*,¹⁴ což byl opět časopis vydávaný organizací YMCA. Jak již název napovídá, informace v něm obsažené jsou vesměs z táborového prostředí.

Poměrně značné množství informací lze najít v meziválečném měsíčníku, který vydávala YMCA Praha a který nese název *TEP pražské Ymky*.¹⁵ Zprávy v něm obsažené se týkají především pražského sdružení YMCA. Lze zde vyčíst informace týkající se budovy pražského ústředí, činnosti jednotlivých kroužků a letních táborů pořádaných organizací YMCA v meziválečném období. Texty jsou doplněny řadou obrázků a fotografií.

Kromě pražské YMCA vydávala svůj měsíčník také YMCA bratislavská. Ten nesl jméno *Ruch bratislavskej Ymky*¹⁶ a lze v něm opět najít informace nejrůznějšího charakteru, tělovýchovné nevyjímaje.

Velice významným pramenem, ze kterého byly čerpány zprávy o historii organizace YMCA, je časopis *YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu)*.¹⁷

¹⁰ Almanach sportu a tělesné výchovy, roč. 1923 – 1932.

¹¹ Sport, roč. I. (1921) – IX. (1929).

¹² STAR, roč. 1926 – 1938.

¹³ Měsíční zpravodaj sdružení YMCA v Č. Budějovicích, roč. I. (1923).

¹⁴ Táborový zpravodaj YMCA, roč. I. (1924/1925) – V. (1929).

¹⁵ TEP pražské Ymky, roč. I. (1928) – XI. (1938).

¹⁶ Ruch bratislavskej Ymky, roč. I. (1934) – IV. (1937).

¹⁷ YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu), roč. I. (1923) – V. (1927).

Ten obsahuje, kromě velkého množství fotografií, bohužel však většinou horší kvality, také informace o historii organizace YMCA v různých místech Československa, zprávy z letních táborů, zprávy o úkolech tělovýchovného odboru YMCA a zprávy o činnosti organizace YMCA z určitých let meziválečného období.

Další z užitých periodik je oproti dříve uvedeným novějšího data. Řadu zajímavých příspěvků týkajících se historie tělesné výchovy a sportu v organizaci YMCA lze nalézt v dnes vydávaném časopise české organizace YMCA nazvaném *Protein*.¹⁸ Zde uveřejňované historizující články jsou nejvíce zaměřené na basketbal nebo letní tábory. Jsou zde i memoáry pamětníků.

Po vyčerpání informací z dostupných českých dobových i současných periodik bylo třeba obrátit pozornost směrem k časopisům polským. Zajímavým periodikem vycházejícím v meziválečném období byl *Ilustrowany Kuryer Codzienny*.¹⁹ Tento deník zachycuje široký koloběh života především ve Varšavě. Jako jeho součást vycházel jednou týdně *Kurier Sportowy*,²⁰ který se naopak zaměřil právě na dění ve varšavském sportu.

Značný význam měl pro zpracovávání celé problematiky *Przegląd Sportowy*.²¹ Toto periodikum obsahuje celou řadu zpráv ze sportovního prostředí.

Nejvíce informací ze sportovního dění ve sdružení YMCA však lze nalézt především v následujících dvou týdenících. Těmi jsou *Raz dwa trzy*²² a *Stadjon*.²³ Oba tyto sportovní časopisy jsou si poměrně dost podobné a často obsahují i informace ze stejných závodů, zápasů či utkání. V obou se nezřídka objevují články o YMCA, jejich týmech a tělovýchovných zařízeních. Texty jsou opět doplněny fotografiemi.

Krakovská YMCA vydávala v meziválečném období pravidelně zprávy o činnosti svého sdružení, které byly uveřejňované v měsíčníku *Wiadomosci ogniska krakowskiego Polskiej YMCA*.²⁴ Informace zde uveřejňované jsou nejrozsáhlejšího

¹⁸Protein, roč. I. (2001) – XIII. (2013).

¹⁹Ilustrowany Kuryer Codzienny, roč. XII. (1921) – XXX. (1939).

²⁰Kurier Sportowy (Dodatek IKC), I. (1924) – VIII. (1931).

²¹Przegląd Sportowy, roč. I. (1921) – XIX. (1939).

²²Raz dwa trzy, roč. I. (1931) – VIII. (1938).

²³Stadjon, roč. I. (1923) – X. (1932).

²⁴Wiadomosci ogniska krakowskiego Polskiej YMCA, roč. 1933 – 1934.

charakteru, tzn. i tělovýchovného. Zprávy však nebyly nikterak rozsáhlé a v tomto případě postrádaly i fotografie.

Velikým usnadněním při dohledávání jednotlivých chybějících čísel ve svázaných ročnících zmiňovaných polských periodik bylo, že opravdu značná část z nich je digitalizovaná a volně přístupná na internetu. Problémem však je, že zde skenované fotografie většinou nedosahují vysokých kvalit, nicméně text lze bez nejmenších problémů přečíst.

4.3 Tištěné prameny

Kromě již zmíněných zdrojů, ze kterých byla získána většina potřebných informací pro tuto práci, byly prostudovány zdroje další, vydávané převážně organizací YMCA v meziválečném Československu a Polsku.

Práce sdružení YMCA v československé armádě byla stručně, ale přehledně popsána v publikaci *Vojenský domov (Y.M.C.A. v Československé armádě)*.²⁵ Ta rovněž pojednává o počátcích tohoto sdružení v Londýně, tělovýchovných a sportovních službách organizace YMCA ve prospěch československé armády či o smlouvě, kterou YMCA v Československu uzavřela s Ministerstvem národní obrany.

Značné množství informací o počátcích organizace YMCA v Československu, a tudíž i jejím tělovýchovném programu, lze najít v brožurce *YMCA v prvním desetiletí 1921-1931*.²⁶

O historii místního sdružení YMCA v Bratislavě do roku 1930 pojednává zde vydaná publikace *YMCA v Bratislavě 1923-1933*.²⁷ V ní se píše o počátcích organizace YMCA v Československu, výstavbě bratislavské budovy a o jednotlivých částech zdejšího programu. Vše je doplněno fotografiemi.

Pro osvětlení počátků činnosti organizace YMCA v Českých Budějovicích je poměrně dobrým zdrojem informací *Výroční zpráva místního sdružení YMCA*

²⁵ *Vojenský domov (Y.M.C.A. v Československé armádě)*. (1920). Praha: YMCA.

²⁶ *YMCA v prvním desetiletí 1921-1931*. (1931). Praha: Vydavatelské oddělení YMCA.

²⁷ *YMCA v Bratislavě 1923-1933*. (1933). Bratislava: Slovenská Grafia.

v Čes. Budějovicích za rok 1923.²⁸ Tento pramen se vztahuje hlavně na historii budovy místního sdružení, která na konci roku 1923 vyhořela. Ve zprávě je několik fotografií, a to jak ještě ohněm netknuté, tak i vyhořelé budovy. Její součástí je i list *Přehled činnosti kult. ústavu YMCA v Č. Budějovicích za r. 1923*, který přináší statistický pohled na činnost v místním sdružení YMCA za rok 1923.

Další zajímavou publikací vydanou sdružením YMCA ve druhé polovině 20. let je *The Y.M.C.A. Games (Official Report of the First International Y.M.C.A. Athletic Championships : Copenhagen, Denmark, July 10-17, 1927)*.²⁹ V ní je zachycené dění na prvních mezinárodních hrách organizace YMCA, které proběhly v roce 1927 v Kodani, kam rovněž československá a polská YMCA vyslala své zástupce.

Krakovské sdružení YMCA vydalo v roce 2003 propagační brožurku *Polska YMCA 1923-2003*,³⁰ která nastiňuje činnost tohoto místního sdružení do roku 2003. Není zde opomenuta ani tělesná výchova, sport a táborová činnost.

Následující dva prameny jsou si velice podobné, a to jak názvem, tak i obsahem. První z nich – *Gmach polskiej YMCA w Warszawie (ruch, program, organizacja)*,³¹ popisuje historii varšavské budovy a činnost členstva jednotlivých klubů. Tato publikace dává také přehled o tom, co bylo ve kterém patře budovy umístěno či o stavu členstva. Obdobného ražení je i *Gmach polskiej YMCA w Krakowie (widok zewnętrzny. A co wewnątrz?)*.³²

Jako další z důležitých pramenů nelze opomenout publikaci *Summary of world war work of the American YMCA (With the soldiers and sailors of America at home, on the sea, and overseas, With the men of the allied armies and with the*

²⁸ *Výroční zpráva místního sdružení YMCA v Čes. Budějovicích za rok 1923*. (1924). České Budějovice: YMCA.

²⁹ *The Y.M.C.A. Games (Official Report of the First International Y.M.C.A. Athletic Championships : Copenhagen, Denmark, July 10-17, 1927)*. (1927). Ženeva: World's Alliance of Young Men's Christian Associations.

³⁰ *Polska YMCA 1923-2003*. (2003). Krakov: Związek Młodzieży Chrześcijańskiej „Polska YMCA”.

³¹ *Gmach polskiej YMCA w Warszawie (ruch, program, organizacja)*. (1933). Varšava: Druk. Gospodarcza.

³² *Gmach polskiej YMCA w Krakowie (widok zewnętrzny. A co wewnątrz?)*. (1930). Krakov: Polska YMCA.

prisoners of war in all parts of the world),³³ která vyšla v roce 1920 a která přehledně a detailně popisuje činnost americké YMCA za první světové války, a to jak na americkém kontinentě, tak i v Evropě či Africe. Rovněž dává například přehled o utracených penězích organizací YMCA v průběhu válečného období.

4.4 Literatura

Jako zdroj relevantních informací nemohly být vynechány ani některé dobové a současné literární tituly.

V prvé řadě pak bylo čerpáno z titulů, které byly vydány organizací YMCA či jejími členy. Mezi takové patří například kniha *Cesty a cíle našich táborníků*³⁴ od J. Firsta. Zde jsou popsány rady a pravidla pro organizaci tábora, tábornické dovednosti, na táborech prováděné zkoušky tělesné zdatnosti a tabulky výkonů nutných pro získání různých odznaků.

V roce 2011 byly autorovým vnukem shromážděny paměti J. A. Firsta, které byly následně vydány v knize *Cesty kratší i delší*.³⁵ Tato publikace zachycuje soukromý i pracovní život J. A. Firsta. Její značná část je tedy věnována tělesné výchově, sportu a životu na letních táborech této organizace. Text je zde doplněn řadou fotografií, a to jak právě J. A. Firsta, tak i například Masarykova letního tábora.

Vznik organizace YMCA je stručně a výstižně popsán v knize *YMCA: její vznik, dějiny a význam*³⁶ od J. Konečného. O počátcích organizace YMCA bylo samozřejmě sepsáno značné množství podrobných knih, ale vzhledem k tomu, že založení a první kroky sdružení YMCA v Anglii nejsou hlavním předmětem této práce, byla kniha *YMCA: její vznik, dějiny a význam* pro účely nastínění vzniku organizace YMCA v této dizertační práci téměř dostačující.

³³*Summary of world war work of the American YMCA (With the soldiers and sailors of America at home, on the sea, and overseas, With the men of the allied armies and with the prisoners of war in all parts of the world).* (1920). New York: International committee of young men's christian associations.

³⁴First J. A. (1935). *Cesty a cíle našich táborníků*. Praha.

³⁵First, J. A. (2011). *Cesty kratší i delší*. Beroun: Machart.

³⁶Konečný, J. (1930). *YMCA: její vznik, dějiny a význam*. Praha: Československá akciová tiskárna.

Pramenem, ze kterého bylo možné čerpat dobrý historický přehled o konkrétním místním sdružení, byla publikace vydaná banskobystričkou YMCA, která nese název *Od začiatku po začiatok (Činnosť YMCA Banská Bystrica v rokoch 1919-1999)*.³⁷ Autor v ní přehledně popisuje jednotlivá období vývoje tohoto sdružení, která jsou zde časově rozdělena buď po roce, nebo po několika letech.

Pan Tomáš Chorvát se ve své knize *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918 – 1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*³⁸ zabývá rovněž banskobystričkou oblastí, a to konkrétně tamním sportem v meziválečném období.

Pravděpodobně nejobsáhlejší publikací pojednávající o československé organizaci YMCA a jejím sportu je monografie *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném Československu*.³⁹ Historií organizace YWCA se však zabývá pouze okrajově, stejně jako děním na Slovensku. Většinu této publikace tvoří charakteristika sportů, které zde byly členstvem YMCA v meziválečném období pěstovány. Tyto sporty jsou v práci zachyceny od doby nejstarší po dobu nejnovější. Ke každému z nich je pak napsán jeho vývoj. Monografie tedy není rozdělena na jednotlivá místní sdružení, a tudíž je v ní vyhledávání důležitých událostí, především u nejpopulárnějších sportů československé YMCA, lehce komplikované. Rovněž rámec meziválečného období je zde překročen pouze epizodicky.

Kromě výše zmíněných titulů bylo samozřejmě nutné použít také tituly zahraniční. Zde se, s výjimkou publikací polských, nedalo předpokládat, že by studovaná literatura výrazným způsobem přispěla k zjišťování faktů o tělovýchovném a sportovním vývoji v organizaci YMCA na sledovaném území. Tato literatura nicméně výrazně přispěla k tvorbě kapitol o počátcích YMCA v Anglii, o roz-

³⁷Sedliak, I. (2004). *Od začiatku po začiatok (Činnosť YMCA Banská Bystrica v rokoch 1919-1999)*. Banská Bystrica: YMCA.

³⁸Chorvát, T. (2005). *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918 – 1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman.

³⁹Thustý, T., & Štumbauer, J. (2013). *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném Československu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

voji a zpopularizování tělesné výchovy a sportu v této organizaci ve Spojených státech amerických, o šíření tělovýchovného a sportovního programu prostřednictvím sdružení YMCA ze Spojených států amerických do dalších zemí světa či k osvětlení činnosti organizace YMCA v období první světové války.

Velký význam pro tuto dizertační práci tak měla kniha *The History of YMCA Physical Education*.⁴⁰ Ta se sice primárně zabývá historií tělesné výchovy a sportu v americké YMCA, nicméně jsou zde i krátké exkurzy do dalších zemí světa. Je zde samozřejmě zachycen počátek světového basketbalu a volejbalu a nemalá část knihy je rovněž věnována americkým tělovýchovným institucím tohoto sdružení. Z knihy lze rovněž vyčíst i informace týkající se tělesné výchovy a sportu organizace YMCA během první světové války.

Pro získání velice dobrého přehledu o polské YMCA v meziválečném období je vhodné užít monografii amerického sekretáře tohoto sdružení P. Supera, která zachycuje jeho dvacet pět let strávených v Polsku, kde pomáhal s vybudováním polského sdružení. Kniha nese název *Twenty-Five Years With The Poles*.⁴¹

Výbornou publikací zachycující činnost organizace YMCA v období první světové války je rozsáhlá dvoudílná kniha *Service with fighting men (An Account of the Work of the American YMCA in the World War I)*.⁴² Zde je velice dopodrobna rozepsána činnost organizace YMCA v období první světové války. Z evropských bojišť má v knize výraznou převahu oblast Francie. Kniha si však také všímá německých zajateckých táborů a okrajově se též dotýká oblastí budoucího Československa a Polska.

Činnosti organizace YMCA v období první světové války je věnována monografie C. Hoffmana *In the prison camps of Germany (a narrative of "Y" service among prisoners of war)*.⁴³ Autor v ní například popisuje příchod americké

⁴⁰Johnson, E. L. (1979). *The History of YMCA Physical Education*. Chicago: Association Press.

⁴¹Super, P. (1947). *Twenty-Five Years With The Poles*. New York: The Paul Super Memorial Fund.

⁴²Taft, W., Kent, F., Newlin, W., & Harris, F. (1922). *Service with fighting men (An Account of the Work of the American YMCA in the World War I)*. New York: Association Press.

⁴³Hoffman, C. (1920). *In the prison camps of Germany (a narrative of "Y" service among prisoners of war)*. New York: Association Press.

YMCA do Německa, práci YMCA v německých zajateckých táborech či naopak plány americké YMCA pro německé zajatce v Rusku. Jak je již z názvu patrné, tato publikace se věnuje především práci organizace YMCA v německých zajateckých táborech. Důležité však je, že zde rovněž popisuje sporty, které byly i díky sdružení YMCA zajatci pěstovány. Text je doplněn fotografiemi, a to i ze sportovního zajateckého prostředí.

Nemalý význam pro ucelené zpracování této problematiky měly i informace získané z některých kvalifikačních prací.

Jedna z patrně nejužitečnější českých diplomových prací byla vypracována na téma *YMCA jako středisko výchovy mládeže v Československu 1919 – 1951*.⁴⁴ Ta kromě nejrůznějších historických skutečností o tomto sdružení obsahuje i kapitoly o tělovýchově a táboření v organizaci YMCA.

Širším rámcem historie organizace YMCA v Československu se zabývá diplomová práce vypracovaná na téma *YMCA a její význam pro českou společnost*,⁴⁵ jejímž autorem je P. Chlápek. Tato rozsáhlá diplomová práce mj. popisuje vznik této mezinárodní organizace, její vývoj ve světě, příchod do Československa, její celkový vývoj v meziválečném období, za okupace i následné pokusy o její obnovení. Tato práce se však bohužel zmiňuje o tělesné výchově a sportu pouze okrajově.

Zřejmě nejrozsáhlejší polskou prací zabývající se historií tělesné výchovy a sportu v meziválečném období je dizertační práce E. Kałamacky na téma *Kultura fizyczna w programach i działalności Związku Młodzieży Chrześcijańskiej – Polska YMCA w latach 1923 – 1939*.⁴⁶ V ní se samozřejmě autorka věnuje vzniku organizace YMCA, jejímu příchodu do Polska, původní orientaci na americkou armádu a postupně se vyvíjejícímu tělovýchovnému programu zde. Kromě toho je v práci nastíněna historie jednotlivých polských místních sdružení od vypuknutí

⁴⁴Černá, H. (2009). *YMCA jako středisko výchovy mládeže v Československu 1919 – 1951*. (Diplomová práce). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

⁴⁵Chlápek, P. (2004). *YMCA a její význam pro českou společnost*. (Diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova v Praze.

⁴⁶Kałamacka, E. (1992). *Kultura fizyczna w programach i działalności Związku Młodzieży Chrześcijańskiej – Polska YMCA w latach 1923 – 1939*. (Dizertační práce). Krakov: AWF.

první světové války do současnosti. Stranou zájmu dizertační práce nezůstala ani táborová činnost sdružení YMCA v Polsku a také další oblasti jejího rozsáhlého programu – duchovní a vzdělávací činnost. Na organizaci YMCA je v této práci nahlíženo jako na celek, a nikoli jako na jednotlivá sdružení, i když i o nich je zde napsána řada informací.

Obrovským přínosem při shromažďování potřebných informací týkajících se činnosti organizace YMCA v období první světové války byla dizertační práce *Pursuit of an "Unparalleled Opportunity": The American Y.M.C.A. and Prisoner-of-War Diplomacy among the Central Power nations during World War I, 1914-1923*.⁴⁷ Tato rozsáhlá práce, která je rozdělena na dvě části, přehledně a velice detailně popisuje počátky amerických sekretářů na evropském kontinentu v tomto období, snahu o prosazení myšlenek pomoci válečným zajatcům v různých zemích světa, budování domovů YMCA v zajateckých táborech či program a služby, které americká YMCA nabízela jak zajatcům, tak i např. bojujícím vojákům.

4.5 Internet

Posledním důležitým zdrojem informací, který byl pro tuto dizertační práci použit, byl internet. Vzhledem k velikosti organizace YMCA a počtu zemí, ve kterých již působí, lze na internetu nalézt o tomto mezinárodním sdružení obrovské množství webových stránek. Většina českých, slovenských a polských webů však popisuje téměř totéž. Až na výjimky je na těchto stránkách zachycena velice stručná historie sdružení YMCA, její příchod do Československa a Polska, její práce pro armádu nebo její zaměření jiným než tělovýchovným směrem.

Přesto měl internet pro vyhledávání některých materiálů, mezi které patří především zajímavé fotografie, nemalý význam. Nutno však přiznat, že většina z nich se týká časového období, které stojí spíše na okraji zájmu této dizertační práce.

⁴⁷ Steuer, K. A. (1998). *Pursuit of an "Unparalleled Opportunity": The American Y.M.C.A. and Prisoner-of-War Diplomacy among the Central Power nations during World War I, 1914-1923*. (Dizertační práce). USA: St. Paul.

Je tudíž jasné, že při tvorbě této dizertační práce nebyl a ani nemohl být internet jedním z hlavních zdrojů pro čerpání velkého množství souvislých materiálů.

5 Závěr

Předkládanou prací jsem se snažil naplnit vytyčené cíle a úkoly. Za těžiště práce považuji komplexní zpracování historie tělesné výchovy a sportu ve čtyřech vybraných československých a polských místních sdruženích YMCA od konce první do začátku druhé světové války. Tomuto těžišti předchází z objektivních důvodů pouze epizodický a stručný exkurz ke vzniku sdružení YMCA v Anglii a jejímu následnému rozšíření do světa. Celá práce je zakončena nástinem činnosti organizace YMCA na území Československa a Polska od začátku druhé světové války do současnosti.

Velice důležitým faktem je, že organizace YMCA se dostala do Československa ze Spojených států amerických, kde její tělesná výchova a sport dosáhly v rámci jejího programu zřejmě největšího rozšíření. Během první světové války se pak činnost americké YMCA dostala prostřednictvím jejích sekretářů do Evropy, kde se s ní setkali příslušníci nejrůznějších armád. YMCA se během první světové války starala o válečné zajatce a snažila se rovněž zpestřit život bojujících vojáků.

Zcela zásadním historickým momentem pro první období činnosti sdružení YMCA v Československu bylo její počáteční spojení s legiemi a následná činnost v nově vznikající československé armádě. To odstartovalo velmi dobrou výchozí pozici tohoto sdružení v nově vzniklém státu, jenž byl bytostně orientován na západní demokracie.

Obdobným způsobem se americká YMCA dostala i do Polska, kam její sekretáři doprovázeli na požádání gen. J. Hallera polské ozbrojené jednotky. Stejně jako v Československu, tak i v Polsku začala organizace YMCA nejprve pracovat pro tamní armádu, kde její služba byla zřejmě o něco významnější, neboť Polsko bylo v letech 1919 – 1921 ve válce se svým východním sousedem – sovětským Ruskem.

Československá a polská YMCA, které v této době vznikly jako nové větve tohoto mezinárodního sdružení, však již v první polovině 20. let svou spoluprací s armádou ukončily. Následně se začala tato sdružení věnovat práci pro civilní

obyvatelstvo, které si v obou zemích získala mj. svými tělovýchovnými a sportovními nabídkami.

Role organizace YMCA byla zejména v počáteční fázi nové etapy rozvoje sportu v Československu mimořádná. Velice významná pro ni byla možnost čerpání dotací od Československého státu, ale především ze zahraničí. Tyto dotace byly určeny jak na její činnost, tak i na investice do klubových či tělovýchovných zařízení. Největší podpora plynula z válkou prakticky nedotčených Spojených států amerických, které v tomto období byly nejrozvinutější zemí světa.

Československá YMCA měla v tomto ohledu veliké štěstí, neboť to byla právě YMCA americká, která dostala na starosti rozvoj tohoto sdružení ve střední Evropě a vybrala si Československo jako místo, kde chtěla vytvořit v rámci tohoto regionu reprezentativní místní i národní sdružení.

Obdobným způsobem, i když v menší míře, byla financována také polská YMCA. Rovněž obdržela dotace ze Spojených států amerických, i když nebyly tak štědré jako v případě Československa a často byly i předmětem individuálních darů bohatých amerických občanů. V Polsku tak YMCA budovala své domy více z členských příspěvků a darů místních obyvatel.

Československá YMCA byla tedy lépe a štedřeji financována, což se mimo jiné projevilo i na výstavbě jejích budov. Na počátku 30. let 20. století již totiž měla velká část jejích místních sdružení vlastní zázemí. Toto však rozhodně nelze říci o polské YMCA, která až na několik výjimek provozovala svoji činnost v pronajatých prostorech či budovách, které rozhodně nedosahovaly kvalit československých objektů vlastněných organizací YMCA.

Nebyly to však jen samotné finanční injekce, které prostřednictvím YMCA proudily do těchto dvou zemí ze zahraničí. Sdružení YMCA znamenalo rovněž přínos pro oblast teorie a didaktiky her, těžké a lehké atletiky a sportovního tréninku, které byly v této době v Československu a Polsku v úplných počátcích či zcela chyběly.

Obrovský přínos organizace YMCA pro tělesnou výchovu a sport v Československu a Polsku spočíval právě v jejím mezinárodním charakteru. Toto mezinárodní sdružení totiž pořádalo celou řadu dlouhodobých školení pro své tělovýchovné funkcionáře, která se odehrávala v nejrůznějších zemích světa. Na těchto školeních, která probíhala v tělovýchovných zařízeních této organizace např. ve Springfieldu, Chicagu, Ženevě, Birminghamu či Stockholmu, se tak setkávali tělovýchovní funkcionáři z mnoha zemí světa, kteří si zde mohli vyměňovat své zkušenosti a navazovat vzájemné spolupráce. Tělesná výchova a sport se samozřejmě v různých zemích světa vyvíjely odlišně a v mnohých z nich byly na vyšší úrovni než v Československu a Polsku. Tato školení tak byla pro tyto činovníky velice prospěšná. Řada z nich pak po svém návratu do vlasti nabyté zkušenosti zúročila.

Asi nejviditelnějším a všeobecně nejčastěji uváděným přínosem organizace YMCA pro rozvoj československé a polské tělesné výchovy a sportu byl import a následné rozšíření zde tehdy víceméně neznámých sportů. Podobný proces probíhal i ve většině ostatních evropských zemí. Mezi tyto sporty patřily později ve středoevropském regionu velice populární a rozšířené sportovní hry – basketbal a volejbal. Dále se jedná o pálkovací hry softball (playgroundball) a baseball, které zde však dodnes nedosahují takové popularity. Nesporný přínos měla YMCA při rozvoji lehké i těžké atletiky a soutěžního pojetí lukostřelby.

Její členstvo však pěstovalo také plavání, pozemní hokej či stolní tenis. V některých z těchto sportů neměli sportovci YMCA, a to jak v Československu, tak i Polsku, v určitých obdobích meziválečného období konkurenci. Svou roli v jejich prospěch samozřejmě hrály i peníze na činnost a na kvalitní zázemí pro trénink a soutěže.

Pro československou i polskou tělesnou výchovu a sport bylo jen a jen dobře, že nemalá část investic do tohoto sdružení byla proinvestována právě ve prospěch tělesné výchovy a sportu. V obou popisovaných středoevropských zemích nebylo totiž stále vybudováno dostatečné množství sportovních zařízení. Chyběly zde mj. tělocvičny, hřiště i bazény. To byla také sportoviště, která YMCA začala v mezi-

válečném období budovat. V rámci jejích nových budov se tak mohli Čechoslováci a Poláci setkat například s 25 metry dlouhými krytými bazény. V obou zemích byly rovněž postaveny tělocvičny pro pěstování sportovních her či těžké atletiky. V nejbližším okolí budov si většinou YMCA zřídila také venkovní hřiště, kde její sportovci pěstovali za hezkého počasí nejrůznější sporty.

S tímto sportovním zázemím a kvalitními vedoucími tak samozřejmě chtělo členstvo jak československé, tak i polské YMCA soutěžit s dalšími sportovními kluby či organizacemi. V některých druzích sportu byla YMCA se svými sportovci poměrně úspěšná a prorazila i mezi československou a polskou špičku. To se týká především basketbalu, neboť basketbalisté československé a polské YMCA se dostali do svých národních týmů a dokonce reprezentovali své země na mistrovstvích Evropy a olympijských hrách. Nemalé úspěchy zaznamenali také její volejbalisté, lehcí i těžcí atleti, stolní tenisté nebo například plavci.

Členstvo YMCA však v obou popisovaných zemích pěstovalo celou řadu dalších sportů, z nichž některé však byly především záležitostí jednotlivých místních sdružení, kde byly hrány v rámci vzniklých členských skupin.

V meziválečném Československu byli, kromě basketbalistů, velice úspěšní především lehcí atleti a volejbalisté. Několik atletů a atletických funkcionářů, kteří vedli tréninky v československé YMCA, dosahovalo poměrně vysokých kvalit v rámci celé republiky. Polská YMCA však v lehké atletice příliš mnoho dobrých výsledků nezaznamenala, neboť ta ani nepatřila mezi jejím členstvem k nejpobulárnějšímu sportovnímu odvětví.

Naopak volejbalisté československých sdružení, na rozdíl od polských hráčů, nikdy zcela mezi československou volejbalovou špičku nepronikli. O titulu republikových mistrů si mohli nechat jen zdát. V polské YMCA pak byla velice populární těžká atletika a plavání. V těžké atletice dosáhlo několik borců trénujících v YMCA na republikový vrchol, když se v zápasu stali mistry či vicemistry ve svých váhových kategoriích a disciplínách.

Velký přínos pro československou a polskou tělesnou výchovu a sport měly rovněž letní tábory organizace YMCA. Ty byly samozřejmě místem, kde táborníci

trávili pod dohledem zkušených tělovýchovných funkcionářů část svých prázdnin. Významnou součástí letních táborů ani nemohla nebýt tělesná výchova a sport. Letní tábory organizace YMCA výrazným způsobem přispěly k zpopularizování nových „amerických sportů“, a to jak v Československu, tak i v Polsku. Nedílnou součástí letních táborů sdružení YMCA byla táborová olympiáda, jejíž hlavní náplň tvořily atletické disciplíny.

S letními tábory je neodmyslitelně spojené koupání, během kterého však musel být vykonáván dohled nad částí táborníků, kteří neuměli plavat. Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto, že se táboroví vedoucí pokusí každého účastníka tábora naučit plavat. Nejschopnější plavci pak byli školeni v záchraně tonoucích.

Československá i polská YMCA ale nakonec své tábory, které byly v této době v obou zemích spíše sezónní záležitostí, začala postupně přestavovat na tábory trvalé. YMCA tak velice přispěla k zavedení tradice trvalých letních táborů, a to jak v Československu, tak i v Polsku.

V meziválečném Polsku se však činnost letních táborů organizace YMCA rozbíhala pomaleji, než tomu bylo v případě Československa, kde byly první letní tábory vybudovány již na počátku 20. let 20. století. To se zřejmě projevilo především do kvantity, neboť polská YMCA stihla v meziválečném období otevřít pouze tři trvalé letní tábory. Československá YMCA měla na konci 30. let otevřených obdobných zařízení patnáct.

Zajímavé však je, že polská YMCA užívala svých táborových objektů také v zimě a pořádala tzv. zimní tábory, které byly v naprosté většině případů zaměřeny na lyžování. Oproti tomu československá YMCA pořádala snad jen jediný zimní tábor, a to na Mísečkách v Krkonoších. Lyžování bylo mezi polským členstvem nesporně populárnější, než tomu bylo v případě členů československé YMCA.

Anglosaský původ, orientace a původ toku peněz do těchto národních sdružení se však v době nacistické okupace a uzurpace moci komunisty v Československu a Polsku staly těmito dvěma národními sdruženími osudnými.

V době druhé světové války došlo k výraznému omezení jejich činnosti. Jejich budovy, tělovýchovná a sportovní zařízení začala být zabírána a využívána Němci. V obou případech došlo nakonec k zákazu činnosti organizace YMCA. Po válce obě národní sdružení sice i přes problémy způsobené ztrátou či výrazným poničením jejich majetku obnovila svoji činnost, avšak jejich existence neměla dlouhého trvání.

Ve chvíli, kdy se v obou těchto zemích dostali k moci komunisté, začalo opět docházet k omezování jejich činnosti. Problémem byl samozřejmě opět jejich původ, orientace a směr, ze kterého k nim proudily peníze. Obě národní organizace byly opět na přelomu 40. a 50. let zrušeny a jejich majetek státem zabaven. Československá YMCA se ještě v období Pražského jara pokusila svoji činnost obnovit, ale její snaha byla opět marná, neboť došlo ke vpádu vojsk pěti zemí Varšavské smlouvy do Československa, po kterém následovalo zrušení všech obnovených nebo obnovujících se spolků v Československu.

Polské i československé YMCA tak trvalo dlouhé roky, než mohla svou činnost svobodně a trvale obnovit. To se podařilo až na počátku 90. let. V obou zemích však toto sdružení dosud nebylo schopné obnovit svou činnost v plném rozsahu, neboť mu dodnes nebyly vráceny všechny zabavené objekty a nebylo mu za ně ani poskytnuto žádné finanční odškodnění. Na své tradice a úspěchy z meziválečného období se tak československé ani polské YMCA nepodařilo navázat.

Československá a polská YMCA se tedy vyvíjely hodně obdobným způsobem, a to i v rámci tělesné výchovy a sportu. Ve stejná době vznikly, pěstovaly, až na několik výjimek, téměř stejné sporty, zasloužily se o rozvoj „amerických“ her ve svém státě, největších sportovních úspěchů dosahovaly v basketbalu, přispěly k zavedení tradice trvalých letních táborů ve své zemi, ve stejném období byly zrušeny a stejně tak i obnoveny.

Československá YMCA zaznamenala v meziválečném období oproti polské YMCA větší „boom“, který byl však samozřejmě spojený se štedřejší finanční podporou, a to jak od státu, tak i ze zahraničí. Československá YMCA tak v této době vlastnila více budov i letních táborů. K tomu je nutno připočíst, že mezi-

válečné Československo bylo více jak dvakrát menší než meziválečné Polsko. Jednotlivá československá menší místní sdružení pak byla na celorepublikové úrovni rozhodně sportovně akčnější, než tomu bylo v případě sdružení polských.

Bohužel nelze ze studovaných materiálů dobře porovnat počet členů československé a polské YMCA. Prameny z roku 1927, ve kterých bohužel chybí přesnější zmínky o pražském sdružení, uvádějí, že ona čtyři sledovaná polská sdružení měla v průměru větší členskou základnu než sledovaná sdružení československá. Nicméně v Československu již byla organizace YMCA v řadě menších měst podstatně rozvinutější a v celkovém srovnání počtu členů by tak velice pravděpodobně polskou YMCA předstihla.

Vzhledem k tomu, že se organizace YMCA po první světové válce vyvíjela ve „vítězných” státech střední Evropy dosti obdobným způsobem, bylo by jistě zajímavé porovnat tento vývoj naopak se státy „poraženými” – Německem, Rakouskem a Maďarskem. Tato komparace však již není předmětem předložené dizertační práce.

Ve stručnosti však lze říci, že v meziválečném Československu a Polsku byla péče o tělo v porovnání s péčí o mysl a ducha preferovanou částí činnosti celého sdružení. To samé ale nelze tvrdit o dalších středoevropských národních sdruženích YMCA. Tělesná výchova a sport byly jak v rakouské, tak i v maďarské YMCA naprosto na okraji zájmu celého sdružení. Trochu jiná situace byla v Německu, kde došlo po první světové válce k výrazné změně v zaměření tělovýchovného a sportovního programu místního sdružení YMCA. Ta zde vytvořila s dalšími evangelickými organizacemi Reichsverband der Evangelischen Jungmännerbünde Deutschlands (Říšský spolek německé evangelické mládeže). V něm byly tělesná výchova a sport organizovány pod odborem nazývaným Eichenkreuz, který měl v rámci celého sdružení značný význam, a ve kterém se čím dál tím více prosazoval sport. Tento spolek však byl v roce 1934 zrušen.

I přes poměrně krátkou existenci v meziválečném období měla jak polská, tak i československá YMCA pro rozvoj tělesné výchovy a sportu v těchto zemích velký a prakticky dodnes ne zcela doceněný význam.

6 Výběrový seznam pramenů a literatury

Archivní fondy a sbírky

- Archiv hlavního města Prahy. Národní výbor hl. m. Prahy. Odbor vnitřních věcí.
Spolkový katastr, Karton 68, Signatura II/511, Československá YMCA.
Archiv YMCA Bratislava.
Archiv YMCA v České republice.
Archiwum Narodowe w Krakowie, Fond Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska Y.M.C.A., Ognisko Krakowskie 1925 – 1938, sign. STGRK 228.
Archiwum Ogniska Krakowskiego Polskiej YMCA.
Archiwum Ogniska Warszawskiego Polskiej YMCA.
Kautz Family YMCA Archives.
Národní archiv, Fond YMCA, Karton 1 – 7.
Osobní archiv Dr. Stanisława Czarnieckiho.
Osobní archiv Zbyska Lecha.
Vojenský historický archiv, Fond Ministerstvo národní obrany – presidium, roč. 1918 – 1923, Kartony 28 a 264.
Vojenský historický archiv, Fond Ministerstvo národní obrany – presidium, roč. 1930, Kartony 451, 569 a 651.
Vojenský historický archiv, Fond Vojenská kancelář presidenta republiky, Kartony 19 – 21, 47 a 50.

Periodika

- Almanach sportu a tělesné výchovy, roč. 1923 – 1940.
Ilustrowany Kurjer Codzienny, roč. XII. (1921) – XXX. (1939).
Kladenský YMCAŘ, roč. 1938.
Kurier Sportowy (Dodatek IKC), I. (1924) – VIII. (1931).
Měsíční zpravodaj sdružení YMCA v Č. Budějovicích, roč. I. (1923).
Nová tělesná výchova (List pro tělesnou výchovu, tělocvik, sport, hry, skauting a pro vědecké studium těchto oborů), roč. I. (1927/1928) – XI. (1938).
Protein, roč. I. (1998) – XVI. (2014).
Przegląd Sportowy, roč. I. (1921) – XIX. (1939).
Raz dwa trzy, roč. I. (1931) – VIII. (1938).
Ruch bratislavskej Ymky, roč. I. (1934) – IV. (1937).
Sport, roč. I. (1921) – IX. (1929).
Stadjon, roč. I. (1923) – X. (1932).
STAR, roč. 1926 – 1938.
Táborový zpravodaj YMCA, roč. II. (1926) – IV. (1928).
TEP pražské Ymky, roč. I. (1928) – V. (1932).
Tygodnik Sportowy, roč. 1921 – 1922.
Wiadomosci ogniska krakowskiego Polskiej YMCA, roč. 1933 – 1934.
YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu), roč. I. (1923) – IV. (1926).
Ymciarz, roč. I. (1999) – IV. (2002).

Tištěné prameny

- 15 let oravského tábora svědčí o jeho oblibě.* (1936). YMCA
- Almanach letního tábora YMCA Sázava 1936.* (1936). Praha: YMCA.
- Almanach Masarykova letního tábora YMKY na Sázavě.* (1938). Praha.
- Almanach prázdninových táborů libereckého sdružení YMCA – 1937.* (1937). YMCA.
- Almanach ráje chlapců (sezona XIX. 1939).* (1939). Praha: YMCA.
- Almanach Znojmo: letní tábor YMCA IX. sezona 1934.* (1934). Znojmo.
- Czem jest? Co robi? Gniazdo Krakowskie Polskiej YMCA.* (1925). Krakov: Polska YMCA.
- Dla młodzieży Krakowa (Ognisko Polskiej Y.M.C.A.).* (Neuvedeno). Krakov: Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska YMCA (Ognisko Krakowskie).
- Dzień Polskiej YMCA (8 Grudnia 1937 R.)* Varšava: Wydawnictwo Biura Głównego Polskiej YMCA.
- Gmach polskiej YMCA w Krakowie (widok zewnętrzny. A co wewnątrz?).* (1930). Krakov: Polska YMCA.
- Gmach polskiej YMCA w Warszawie (ruch, program, organizacja).* (1933). Varšava: Druk. Gospodarcza.
- Jak pracuje Polska YMCA.* (1937). Varšava: Wydawnictwo Biura Głównego Polskiej YMCA.
- Jazykový tábor v Podyjí YMCA Znojmo.* (1936). Znojmo: YMCA.
- Lesní a vodní rezervace Vlčice na Staňkovském jezeře.* (1935). Praha: YMCA.
- Letní tábor dorostu YMKY u Pelíškova mostu na Sázavě.* (1921). Praha: YMCA.
- Letní tábor YMCA „Sázava” (XI. sezona: 1921-1931).* (1931). Praha: YMCA.
- Obóz "Beskid" Polskiej YMCA: najzdrowszy, najprzyjemniejszy, najkorzystniejszy sposób spędzenia wyczasów.* (1933). Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska YMCA.
- Obóz "Beskid" Polskiej YMCA (lato 1936).* (1936). Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska YMCA.
- Orava (Pozvání na XII. sezonu tábora YMCA „Orava”).* (1932). YMCA.
- Polska Y.M.C.A. (40 lat).* (1963). Polska YMCA.
- Polska YMCA 1923 – 8. XII – 1938.* (1939). Varšava: Wydawnictwo Biura Głównego Polskiej YMCA.
- Polska YMCA 1923-2003.* (2003). Krakov: Związek Młodzieży Chrześcijańskiej „Polska YMCA”.
- Polska YMCA ognisko Krakowskie (Sprawozdanie zarządu z działalności za okres 1. IV. 1935 – 31. III. 1936).* (1936). Krakov: Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska YMCA.
- Polska YMCA ognisko Krakowskie (Sprawozdanie zarządu z działalności za okres 1. IV. 1936 – 1. III. 1937).* (1937). Krakov: Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska YMCA.
- Polska YMCA w czasie wojny i okupacji.* (1947). Varšava: Wydawnictwo biura głównego Polskiej YMCA.

- Přijďte k nám na „Vlčici“ do letního tábora pražské YMKY 1938.* (1938). Praha: YMCA.
- Ročenka sdružení Y.M.C.A. (Young Men's Christian Association) v Českých Budějovicích.* (1923). Praha: YMCA.
- Službou k cíli (řetěz služby vykonané YMCOU v Kroměříži pro mládež a občanstvo města i okolí za rok 1925).* (1926). Kroměříž: YMCA.
- Summary of world war work of the American YMCA (With the soldiers and sailors of America at home, on the sea, and overseas, With the men of the allied armies and with the prisoners of war in all parts of the world).* (1920). New York: International committee of young men's christian associations.
- Vlčice (Letní tábor pražské YMCA na Staňkovském jezeře).* (1934). Praha: Prometheus.
- Vojenský domov (Y.M.C.A. v Československé armádě).* (1920). Praha: YMCA.
- Výroční zpráva místního sdružení YMCA v Čes. Budějovicích za rok 1923.* (1924). České Budějovice: YMCA.
- YMCA in der Tschechoslovakei.* (1924). Bratislava: YMCA.
- YMCA v Bratislave 1923-1933.* (1933). Bratislava: Slovenská Grafia.
- YMCA v prvním desetiletí 1921-1931.* (1931). Praha: Vydavatelské oddělení YMCA.
- Zdobnice: Almanach tábora Křesťanského sdružení mladých lidí (Y.M.C.A.) v Hradci Králové 1935 – 1939.* (1939). Hradec Králové: YMCA.
- Zpráva o činnosti YMKY v Brně za rok 1926.* (1927). Brno: YMCA.

Literatura

- Bartlett, L. W. (1920). *The Y.M.C.A. Physical Director (An Analysis of the Activities of the Secretary who is Responsible for Physical Education in a Local Y.M.C.A.)*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bosák, E. et al. (1969). *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu. Díl 1.* Praha: Olympia.
- Bureš, P., & Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině.* Praha: Almanach sportu.
- Černá, H. (2009). *YMCA jako středisko výchovy mládeže v Československu 1919 – 1951.* (Diplomová práce). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Doggett, L. L. (1922). *History of the Young Men's Christian Association.* New York: Association Press.
- Dyreson, M., Mangan, J. A., & Park, R. J. (2013). *Mapping an Empire of American Sport (Expansion, Assimilation, Adaptation and Resistance).* Londýn: Routledge.
- First J. A. (1935). *Cesty a cíle našich táborníků.* Praha: YMCA.
- First, J. A. (2011). *Cesty kratší i delší.* Beroun: Machart.
- Hoffman, C. (1920). *In the prison camps of Germany (a narrative of "Y" service among prisoners of war).* New York: Association Press.

- Chlápek, P. (2004). *YMCA a její význam pro českou společnost*. (Diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Chorvát, T. (2005). *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918-1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman.
- Ježek, P. (2002). *Česká tělovýchovná a sportovní literatura 1919-1945*. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu UK.
- Johnson, E. L. (1979). *The History of YMCA Physical Education*. Chicago: Association Press.
- Kałamacka, E. (1992). *Kultura fizyczna w programach i działalności Związku Młodzieży Chrześcijańskiej – Polska YMCA w latach 1923 – 1939*. (Dizertační práce). Krakov: AWF.
- Konečný, J. (1930). *YMCA: její vznik, dějiny a význam*. Praha: Československá akciová tiskárna.
- Kössl, J., Štumbauer, J., & Waic, M. (2004). *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum.
- Kowalska, M. (2011). *Działalność Polskiej YMCA w latach 1945 – 1949*. (Diplomová práce). Varšava: Uniwersytet Warszawski.
- Machotka, J. F., & Heller, A. (1920). *Americké hry*. Praha: Svaz Dělnických tělocvičných jednot.
- Nedobitý, K. (1942). *25 let budějovické atletiky 1917-1942 (Výroční zpráva lehkotletického odboru SK Č. Budějovice)*. České Budějovice.
- Perkins, G. W. (1919). *Report on activities of the Y.M.C.A. with the A.E.F.* New York: War Work Council of the Y.M.C.A.
- Perútka, J. (1997). *Činnosť YMCA na Slovensku v rokoch 1918 – 1938*. Bratislava: YMCA Bratislava.
- Perútka, J. (1980). *Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku*. Bratislava: Šport.
- Perútka, J. et al. (1982). *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*. Bratislava: Šport.
- Pipal, J. A. (1920). *Co je to tělesná výchova?*. Brno: Y.M.C.A.
- Sedliačik, I. (2004). *Od začiatku po začiatok (Činnosť YMCA Banská Bystrica v rokoch 1919-1999)*. Banská Bystrica: YMCA.
- Shedd, C. (1955). *History of the World's Alliance of Y.M.C.A.* Londýn: SPCK.
- Sherwood, E. (1944). *A Century With Youth (A History of the Y.M.C.A. from 1844 to 1944)*. New York: Association Press.
- Steuer, K. A. (1998). *Pursuit of an "Unparalleled Opportunity": The American Y.M.C.A. and Prisoner-of-War Diplomacy among the Central Power nations during World War I, 1914-1923*. (Dizertační práce). St. Paul: University of Minnesota.
- Super, P. (1947). *Twenty-Five Years With The Poles*. New York: The Paul Super Memorial Fund.
- Šaročková, K. (2013). *YMCA a Vysokoškolský sport jako průkopníci volejbalu v Českých zemích*. (Diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova v Praze.

- Taft, W., Kent, F., Newlin, W., & Harris, F. (1922). *Service with fighting men (An Account of the Work of the American YMCA in the World War I), Volume I*. New York: Association Press.
- Taft, W., Kent, F., Newlin, W., & Harris, F. (1922). *Service with fighting men (An Account of the Work of the American YMCA in the World War I), Volume II*. New York: Association Press.
- Tlustý, T., & Štumbauer, J. (2013). *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném Československu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Zastawny, D. (2011). *Małopolski Okręgowy Związek Pływaków, 85 lat*. Krakov: AKNET Krzysztof Kogut.
- Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal.
- Zawisza, V. (1930). *Y.M.C.A. jako ruch wszechświatowy i Polska Y.M.C.A.*. Varšava.

Internet

- <http://budovaymca.sk/2013/05/13/budova-ymca-v-bratislave-a-sport/>.
- <http://historie.volejbal-metodika.cz/historie-clanky/detail/197/>.
- <http://historie.volejbal-metodika.cz/vyvoj-svet/>.
- <http://hk.ymca.cz/ymca-cr.php>.
- <http://polska-ymca.ic.cz/>.
- <http://umedia.lib.umn.edu/node/66373?mode=basic>.
- <http://umedia.lib.umn.edu/node/66509>.
- <http://umedia.lib.umn.edu/node/68725?mode=basic>.
- <http://umedia.lib.umn.edu/node/68738?mode=basic>.
- <http://volleyball-side-out.weebly.com/william-morgan.html>.
- <http://ymca-lodz.pl/o-nas/ymca-wlodzi>.
- <http://www.gdynia.ymca.pl/html/gdynska/index.php>.
- http://www.lubogoszcz.pl/o_nas/historia/.
- <http://www.pilica.ymca.pl/news.php>.
- http://www.researchgate.net/publication/237390929_The_Role_of_the_YMCA_Especially_that_of_Elwood_S._Brown_Secretary_of_Physical_Education_of_the_YMCA_in_the_world-wide_expansion_of_the_Olympic_Movement_during_Pierre_de_Coubertin%27s_presidency.
- <http://www.usti.ymca.cz/onas/loga/>.
- <http://www.ymca.cz/info-o-ymca/poslani/>.
- http://www.ymca-nesvady.sk/ymca/o_nas.html#historiaslovensko.
- <http://www.ymca.pl/html/polska/index.php>.
- <http://www.ymca.sk/content/poslanie>.
- <http://www.ymca.sk/historia.php>.
- <http://www.ymca.sk/search/node/t%C3%A1bor>.